

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

КЕЛЕМЕН АНДРІАНА ВАСИЛІВНА

УДК 378:37.091.12:36-051]:005.336 (043.3)

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЧНОГО
ПІДХОДУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Хмельницькому національному університеті, Міністерство науки і освіти України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
РОМАНОВСЬКА Людмила Іванівна,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри соціальної роботи і
соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПОЛЩУК Віра Аркадіївна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук, професор
ЗЕЛЕНИЙ Володимир Іванович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри військової підготовки.

Захист відбудеться «23» вересня 2020 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.24 у Національному університеті «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, 2-й поверх, ауд. 226.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1 та на сайті <https://www.lp.edu.ua/research/dissertations-directory>.

Автореферат розісланий «20» серпня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.С. Білик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Період навчання у закладах вищої освіти є одним із найвідповідальніших у процесі становлення особистості майбутнього фахівця. Це час, коли формуються основні ціннісні установки, життєва позиція, відношення до оточуючої дійсності в цілому і до своєї професії, зокрема. Тому необхідно щоб у цей період освіта за своїм змістом стала фундаментом для подальшого удосконалення цінностей та норм культури, сприяла формуванню високого рівня педагогічної культури. Саме педагогічна культура спроможна забезпечити майбутнім соціальним працівникам орієнтацію на гуманітарно-особистісний розвиток, оскільки, нині у час загострення соціальних та економічних проблем в українському суспільстві, зростають вимоги до формування у них високих професійно-моральних якостей, уміння самостійно приймати своєчасні та правильні рішення, творчо працювати з різними групами клієнтів з метою надання якісних та своєчасних соціальних послуг.

Складність формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників полягає в тому, що система їхньої професійної підготовки має дещо обмежену педагогічну складову. Як наслідок такого стану речей, традиційна підготовка фахівців для соціальної сфери спрямована, головним чином, на засвоєння теоретичних знань та розвиток професійних умінь у роботі з різними проблемними категоріями клієнтів, які потребують якісних соціальних послуг. Внаслідок цього, соціальні працівники, здебільшого, недостатньо уявляють сильні й слабкі сторони своєї особистості як майбутнього фахівця, що працюватиме в соціальній сфері, не завжди усвідомлюють, як можна використовувати потенційні можливості власного саморозвитку, не мають сформованих умінь досягати максимальної самореалізації під час навчання. Спроби самовдосконалення, зазвичай, асоціюються у них, перш за все, з накопиченням знань із фахових дисциплін, а не з розвитком особистісних якостей, необхідних у повсякденній діяльності в соціальних структурах (соціальних службах, центрах соціальної допомоги, громадських організаціях та установах, що надають соціальні послуги) нашої країни. Традиційний інформаційно-знанневий підхід до освіти соціальних працівників не дає їм можливості зрозуміти і відчувати потенціал педагогічного впливу на оточуючих, а відтак знецінює для більшості з них значущість формування педагогічної культури. Все це засвідчує необхідність застосування інноваційного підходу до підготовки фахівців соціальної сфери у напрямку формування у них педагогічної культури на основі запровадження в освітній процес акмеологічного підходу.

Особлива увага до проблеми педагогічної культури фахівців почала приділятися з початком активної розробки культурологічного напрямку у філософії, соціології, педагогіці та психології. У наукових дослідженнях педагогічна культура розглядалась при вивченні таких проблем: теорія і практика культурологічної підготовки студентів, закономірності й принципи виховання студентів, професійна мотивація, професійне становлення майбутніх фахівців, культура педагогічного спілкування, етнопедагогічна культура та культура мислення та ін. Формування педагогічної культури студентів, які

після закінчення навчання мають надавати соціальні послуги клієнтам, ґрунтується на адаптації до професійної діяльності з дотриманням норм педагогічної культури.

Психолого-педагогічні та соціальні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери проаналізовані у дослідженнях І. Зверєвої, А. Капської, О. Карпенко, В. Поліщук, Л. Романовської, А. Фурмана та ін. У публікаціях Л. Бондаревської, О. Гриньової, В. Зеленого, А. Нечепоренко, І. Никифорової, В. Приходька, А. Стрільчика, В. Сухомлинського, П. Шербаня та ін. висвітлено психолого-педагогічні підходи до характеристики сутності та змісту педагогічної культури. Теоретичні та методичні аспекти педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери вивчали О. Гомонюк, С. Іщук, В. Радул, О. Янкович та ін.

Значний інтерес у контексті дослідження представляють праці О. Вознюк, Г. Данилової, С. Пальчевського та ін., у яких представлено характеристику акмеологічного підходу як основи формування творчої особистості та доведено його ефективність для професійної підготовки майбутніх фахівців. Наукові праці С. Калаур, І. Мельничук, О. Пасічник, Л. Романовської та ін. присвячені висвітленню ефективних шляхів впровадження акмеологічного підходу в освітній процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу не була предметом окремого наукового вивчення.

Проведений теоретичний аналіз психолого-педагогічних підходів до організації освітнього процесу майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, а також дослідження сучасної методики та практики професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засвідчили наявність *суперечностей*, які потребують результативного вирішення, між: соціальним замовленням українського суспільства на професійну підготовку компетентних фахівців соціальної сфери та недостатньо ефективними підходами до забезпечення освітнього процесу педагогічними інноваціями, які передбачають впровадження акмеологічного підходу; потребою наближення української соціальної сфери до світових стандартів надання соціальних послуг клієнтам та належним чином нерозробленими методичними засадами організації такої професійної підготовки майбутніх фахівців, яка б забезпечила високий рівень педагогічної культури ще під час навчання; необхідністю вдосконалення педагогічної культури майбутніх соціальних працівників та неготовністю закладів вищої освіти відповідним чином забезпечити її формування у процесі вивчення навчальних дисциплін професійного спрямування з використанням акмеологічного підходу в освітньому процесі.

Відтак, актуальність цієї проблеми, її практичне значення і недостатнє теоретичне обґрунтування та методична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу в закладах вищої освіти»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Хмельницького національного університету з теми «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР №0114U005266).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол №5 від 24.12.2015 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №3 від 29.03.2016 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників, шляхом впровадження акмеологічного підходу в освітній процес.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- 1) на основі аналізу наукової літератури розкрити сутність педагогічної культури як наукової дефініції;
- 2) визначити компоненти педагогічної культури майбутніх соціальних працівників, уточнити основні критерії, показники та рівні сформованості;
- 3) схарактеризувати потенціал і проаналізувати основні переваги використання акмеологічного підходу у процесі формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників.
- 4) теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов та розробити і впровадити структурну модель формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що використання акмеологічного підходу під час формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників буде ефективним, якщо: акмеологічний підхід розглядатиметься як невід'ємна складова освітнього процесу; відбуватиметься систематичне формування теоретичних знань, розвиток практичних умінь і навичок педагогічної культури на заняттях професійно-орієнтованих дисциплін; в основу освітнього процесу буде покладений комплекс практичних завдань та вправ, що відображають специфіку міжособистісної професійної взаємодії між фахівцем та клієнтами під час професійної діяльності та сприяють самовдосконаленню і спонукають майбутніх соціальних працівників до саморозвитку «акме».

Методи дослідження. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань розроблено програму дослідження, яка передбачала використання комплексу взаємопов'язаних методів: *теоретичних* – системно-структурний аналіз соціологічної, філософської, культурологічної, психолого-педагогічної

наукової та науково-методичної літератури з проблеми дослідження; вивчення нормативних документів про освіту та організацію професійної підготовки у закладах вищої освіти – для встановлення змістового і методичного рівня сутності основних дефініцій дослідження; узагальнення досвіду роботи викладачів – для виокремлення компонентів педагогічної культури майбутніх соціальних працівників; моделювання навчального процесу – для дослідження потенціалу акмеологічного підходу; аналіз, узагальнення, проектування, абстрагування, класифікація – для визначення практичних шляхів удосконалення форм, методів і засобів формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників; *емпіричних* – цілеспрямоване спостереження за педагогічним процесом з метою діагностики якості освітнього процесу та вивчення передового педагогічного досвіду – для обґрунтування необхідності формування педагогічної культури студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» та встановлення методичних і практичних механізмів впровадження акмеологічного підходу у професійну підготовку майбутніх соціальних працівників у ЗВО; опитування, тестування, анкетування викладачів і студентів, бесіди, колективні обговорення, порівняння – для встановлення стану сформованості показників педагогічної культури студентів, а також з метою перевірки гіпотези дослідження та ефективності використання акмеологічного підходу під час формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників; *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний) – для перевірки ефективності запропонованої структурної моделі формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу; методи *математичної статистики* (критерій Колмогорова-Смірнова) – для кількісної та якісної обробки результатів експерименту.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що *вперше* визначено *організаційно-педагогічні умови* формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу (вдосконалення суб'єктності як засобу саморозвитку майбутнього соціального працівника; активне використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі; спонукання до самопізнання та самовдосконалення шляхом використання творчих завдань та педагогічних ситуацій; розвиток особистісних якостей та педагогічної рефлексії, шляхом впровадження тренінгових технологій); розроблено *структурну модель*, яка охоплює цільово-концептуальний (соціальне замовлення, мета, завдання); теоретико-методологічний (професіограма, підходи, принципи); змістово-технологічний (етапи й освітні технології); процесуально-організаційний (організаційно-педагогічні умови, методи, форми, засоби; оцінювально-результативний (компоненти, критерії, рівні та результат) блоки.

Удосконалено зміст і структуру педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу, представлену мотиваційно-ціннісним, когнітивно-аксіологічним, конативно-діяльнісним, рефлексивно-особистісним компонентами, визначено критерії, показники та рівні (низький, середній, високий) її сформованості.

Уточнено зміст поняття «педагогічна культура майбутніх соціальних працівників»; встановлено особливості її формування на засадах акмеологічного підходу.

Набули подальшого розвитку теоретичні та практичні засади впровадження акмеологічного підходу у професійну підготовку майбутніх соціальних працівників.

Практичне значення дослідження полягає в розробці навчального посібника «Теоретичні та практичні основи впровадження акмеологічного підходу для підвищення результативності формування педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників», який висвітлює методичні та практичні шляхи використання акмеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників, а також запропоновано науково-методичні матеріали, які підвищили рівень організації освітнього процесу під час вивчення навчальних дисциплін «Соціальний бізнес», «Спеціальна педагогіка і спеціальна психологія», «Інновації у соціальній діяльності» та позитивно вплинули на формування педагогічної культури.

Основні положення, результати та висновки дисертації можуть бути використані для розробки підручників, навчальних посібників, укладання навчальних програм і методичних рекомендацій з метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників під час формування у них педагогічної культури в освітньому процесі ЗВО.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка про впровадження №4 від 22.01.2020 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження №1/328 від 21.02.2020 р.), Вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка про впровадження №176 від 26.02.2020 р.), Карпатського інституту підприємництва Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (довідка про впровадження №23/1 від 12.03.2020 р.), Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (довідка про впровадження №1211/01-14 від 29.04.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати одержані автором самостійно. У праці [1] особистий внесок полягає у висвітленні потенціалу освітнього середовища ЗВО у формуванні педагогічної культури; у праці [19], особистим внеском здобувачки є методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були представлені та обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Соціальна робота та соціальна педагогіка: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2019 р.), «Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки» (Запоріжжя, 2019 р.), «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2019 р.), «Соціально-економічний потенціал України та країн Європи: правове регулювання, проблеми і тенденції розвитку» (Київ, 2019 р.), «Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів» (Ужгород,

2019 р.), «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (Мукачево, 2019 р.), «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики» (Київ, 2019 р.); *всеукраїнські* – «Соціальна робота та соціальна педагогіка: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2018 р.), «Освіта і наука України в умовах глобалізації та світових викликів» (Хуст, 2019 р.), «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти» (Бердянськ, 2019 р.), «Трансформаційні процеси в підготовці сучасного медичного та фармацевтичного працівника» (Рівне, 2020 р.), «Молодь: освіта, наука, духовність» (Київ, 2020 р.), «Стан та перспективи розвитку освіти і науки України у XXI столітті» (Хуст, 2020 р.).

Результати дослідження обговорювались на засіданнях та науково-методичних семінарах кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету (2016–2020 рр.) та відповідних кафедр закладів вищої освіти, задіяних у педагогічному експерименті.

Вірогідність результатів дослідження забезпечено методологічною обґрунтованістю вихідних положень; аналізом значної кількості науково-педагогічних джерел, нормативно-правової бази та науково-методичного забезпечення освітнього процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу закладів вищої освіти України.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 19 наукових публікаціях автора (17 – одноосібні): 3 статті у виданнях, що включені до наукометричних баз даних (з них 2 водночас належать до переліку наукових фахових видань України), 3 статті у наукових фахових виданнях України, 11 праць апробажітного характеру, 2 навчально-методичні посібники.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (310 найменувань, з них 10 – іноземною мовою), 16-ти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 332 сторінки, з них 213 сторінок основного тексту, який містить 16 таблиць та 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано гіпотезу та основні завдання; охарактеризовано методи дослідження, визначено експериментальну базу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження, апробацію і публікацію результатів дослідження; надано дані про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні основи формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників**» вивчено психолого-педагогічні підходи до розуміння сутності та змісту педагогічної культури як наукової дефініції; досліджено процес формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників; охарактеризовано компоненти, критерії, показники та рівні її сформованості.

У процесі дослідження проаналізовано філософський, загальнонауковий, соціально-педагогічний, індивідуально-особистісний контексти педагогічної культури як наукової дефініції. На основі узагальнення публікацій А. Нечипоренка, І. Пальшкової та О. Янкович встановлено, що в змістовому аспекті педагогічна культура базується на педагогічній спрямованості, психолого-педагогічній ерудиції, моральній чистоті, гармонії раціонального й емоційного, педагогічній майстерності, системі професійно-педагогічних якостей, педагогічному спілкуванні та вимогливості. Головне призначення педагогічної культури – сприяти вдосконаленню культури суспільства на основі збагаченого соціокультурного досвіду. Вона спрямована на реалізацію орієнтувальної, регулювальної, виконавчої, зберігання, відтворення й розвитку педагогічної реальності, контрольної-коригувальної функції.

Педагогічна культура є узагальненою характеристикою способів реалізації професійних можливостей, сил та рівнів духовно-практичного перетворення світу і способів його передачі, відповідно до цінностей соціальної роботи як професії. Вона охоплює глибоке знання методології психолого-педагогічних наук і вміння використовувати їх на практиці в інноваційних формах, передбачає наявність ціннісного відношення до клієнтів та колег, сформоване вміння конструктивно будувати відносини з оточуючими на основі толерантних міжособистісних взаємин у сприятливому комунікативному середовищі, характеризує рівень загальної культури майбутнього фахівця. На основі педагогічної культури майбутній соціальний працівник має змогу опредметнити свої індивідуальні сили й опосередкувати процес засвоєння моральних, етичних, правових й інших відносин та отримує можливість «творити себе», визначати власний розвиток, реалізуючи себе в майбутній професійній діяльності в соціальній сфері (О. Гомонюк, С. Іщук та ін.).

До найвагоміших рис педагогічної культури майбутніх соціальних працівників віднесено: рівень оволодіння загальним педагогічним досвідом; спрямованість на формування педагогічного світогляду; усвідомлення професійної ментальності; сформовані вміння переносити освоєні знання в нові умови реалізації майбутньої професійної діяльності. Педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури (моральною, естетичною, правовою, політичною, екологічною та ін.), оскільки виступає інтегральною ланкою цих видів культур, їхнім складником і водночас містить їх.

Виокремлено три основні типи (демократичний, авторитарний і тоталітарний) педагогічної культури, що відповідають характеру взаємодії, відображають ціннісні орієнтації, норми взаємостосунків та рівень професійної свободи. Основна мета формування педагогічної культури полягає у створенні належних умов для акумуляції психолого-педагогічних знань про норми професійної діяльності та розвитку умінь і навичок відображати культурний досвід у майбутній професійній діяльності. У ході дослідження визначено закономірності формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників.

Установлено, що компоненти є найбільш значимими складовими, що покладені в основу педагогічної культури майбутніх соціальних працівників. Мотиваційно-ціннісний компонент має на меті підтримання певних ціннісних орієнтацій та формування стимулів до професійного вдосконалення на основі гуманістичної спрямованості. Когнітивно-аксіологічний компонент охоплює методологічні знання загальних принципів, підходів організації соціальної роботи з різними групами клієнтів; теоретичні знання змісту, форм, методів та закономірностей діяльності з особою, яка опинилася в складних життєвих обставинах; методико-технологічні знання з психолого-педагогічних дисциплін, які допомагають налагодити педагогічно виважене спілкування. Конативно-діяльнісний компонент ґрунтується на сформованості комунікативних та організаційно-діяльнісних умінь і навичок. Рефлексивно-особистісний компонент базується на розвинутих особистісних якостях, охоплює ціннісно-сміслові життєві і професійні орієнтири. У дослідженні виокремлено спектр критеріїв та показники, як конкретні складові, які передбачають ступінь вияву компонентів і дозволяють якісно охарактеризувати педагогічну культуру за високим (професійно-творчим), середнім (професійно-адаптивним) і низьким (критичним) рівнями.

У другому розділі **«Організація освітнього процесу на засадах акмеологічного підходу під час формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників»** висвітлено потенціал акмеологічного підходу у формуванні педагогічної культури майбутніх соціальних працівників; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування педагогічної культури та проаналізовано практичні механізми їх впровадження; охарактеризовано структурну модель такої діяльності.

У дослідженні виходили з тих позицій, що акмеологічний підхід є базисною узагальнюючою акмеологічною категорією, яка описує сукупність прийомів і методів, що дозволяють вирішити завдання у професійній підготовці майбутніх фахівців у контексті формування педагогічної культури. Методологічна доцільність і практична ефективність від використання акмеологічного підходу під час формування педагогічної культури полягає в: цільовій орієнтації та системному взаємозв'язку між процесом професійного становлення фахівця та формуванням особистісних і професійних якостей; розвитку здатності до інтенсивного і прогресивного саморозвитку, самовдосконалення, самоорганізації; вдосконаленні здібностей аналізувати й критично оцінювати власні практичні дії, вчинки, методи і прийоми під час формування педагогічної культури. Акмеологічний підхід активізує механізми вдосконалення педагогічної культури на базі акме-технологій (інтерактивна, тренінгова, розвивального та особистісно орієнтованого навчання).

Для формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників в освітній процес впроваджено організаційно-педагогічні умови, що передбачають сукупність конкретних практико-орієнтованих заходів, які реалізуються в освітньому процесі та сприяють досягненню належного рівня сформованості усіх компонентів педагогічної культури, забезпечують удосконалення їхньої професійної підготовки у ЗВО. Обрання першої

організаційно-педагогічної умови – *вдосконалення суб'єктності, як засобу саморозвитку майбутнього соціального працівника* – зумовлено тим, що внутрішня мотивація студентів до формування педагогічної культури залежить від їхньої суб'єктності, яка водночас виступає умовою і засобом саморозвитку майбутнього фахівця соціальної сфери. Друга організаційно-педагогічна умова – *спонукання до самопізнання та самовдосконалення шляхом використання творчих завдань, вправ та педагогічних ситуацій* – спрямована, головним чином, на формування показників когнітивно-аксіологічного компоненту педагогічної культури. Завдяки розв'язуванню практичних ситуацій, завдань та виконанню вправ, які моделювалися викладачем, студенти краще усвідомлювали власні помилки, у них формувалася здатність адекватно оцінювати себе й інших людей, відбувалося зняття бар'єрів спілкування і руйнація стереотипів, які перешкоджають продуктивному спілкуванню. Третя організаційно-педагогічна умова – *активне використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі* – спрямована на формування показників конативно-діяльнісного компоненту педагогічної культури та зумовлена тим, що інтерактивне навчання є найбільш результативним, позаяк є особистісно-орієнтованим, рефлексивним, має діалогічне підґрунтя і реалізується через вплив безпосереднього соціального оточення. Під час обрання четвертої організаційно-педагогічної умови – *розвиток особистісних якостей та педагогічної рефлексії, шляхом впровадження тренінгових технологій* – враховано, що особистісні якості та рефлексія сприяють оптимізації формування педагогічної культури.

Визначено, що педагогічне моделювання має великий потенціал, як засіб наукового пізнання, для підвищення результативності формування педагогічної культури, тому розробка моделі замість фрагментарного аналізу окремих складових, забезпечить цілісність та системність діяльності. Модель розглядаємо як об'єкт, що знаходиться у відповідності з досліджуваним процесом, здатний заміщати останній та виступати опосередкованою ланкою в пізнанні, дозволяє ефективно здійснювати формування педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу. Розроблено структурну модель, в основі якої покладено сутнісні зв'язки й відносини між її найважливішими структурними складовими (блоками). Вона виступає «дзеркальним відображенням» професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО на засадах акмеологічного підходу.

Структурна модель (рис. 1) складається із взаємопов'язаних структурних блоків. До цільово-концептуального блоку увійшли соціальне замовлення, мета, завдання; до теоретико-методологічного віднесено професіограму, підходи (компетентнісний, культурологічний, функціональний, особистісно орієнтований, діяльнісний, антропологічний, комунікативний, акмеологічний – як основоположний), принципи (гуманізму, співробітництва, культуровідповідності, суб'єктності); змістово-технологічний блок утворили етапи (діагностичний, пізнавальний, практичний, рефлексивний) і технології (інтерактивного навчання, тренінгові, розвивального навчання, особистісно-орієнтовані); до процесуально-організаційного належать організаційно-педагогічні

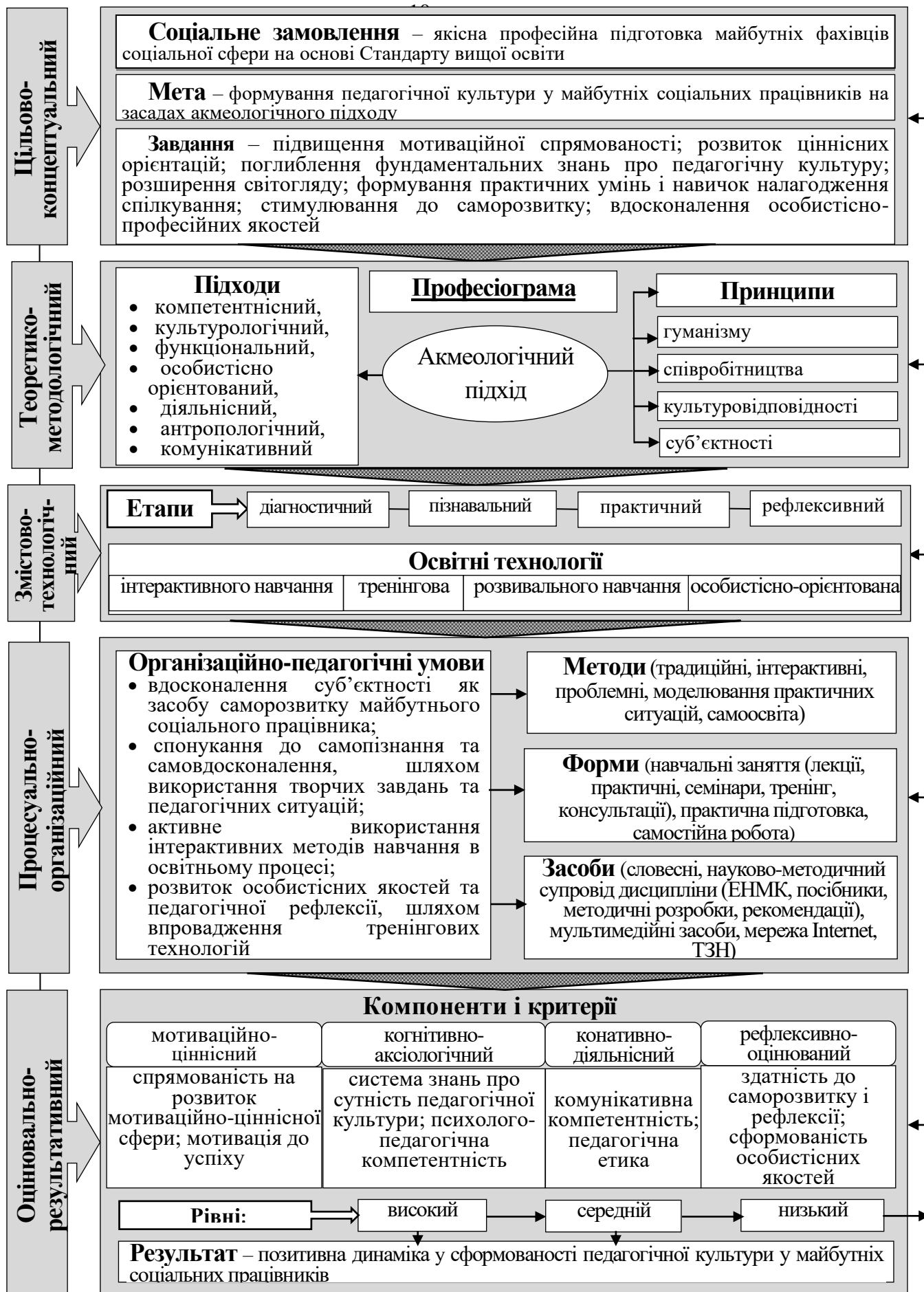

Рис. 1. Структурна модель формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу

умови, методи, форми, засоби; до оцінювально-результативного блоку увійшли компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-аксіологічний, конативно-діяльнісний, рефлексивно-діяльнісний), критерії та результат – сформованість педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників).

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна діяльність з формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників»** представлено результати констатувального етапу експерименту щодо сформованості педагогічної культури; висвітлено методика організації експериментального дослідження з формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників; представлено аналіз отриманих результатів.

Педагогічний експеримент, що охоплював констатувальний та формувальний етапи, дозволив провести системне порівняння традиційної підготовки майбутніх соціальних працівників з авторським підходом. Так, у констатувальному етапі (2016 р.) було задіяно 36 викладачів та 184 студенти випускних курсів стаціонарної та заочної форм навчання шістьох ЗВО. Як засвідчили результати, студенти не володіють належним рівнем педагогічної культури.

Формувальний етап експерименту проведено у 2017–2020 рр. на базі Хмельницького національного університету (КГ, 33 студенти) та Карпатського інституту підприємництва Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (ЕК, 32 студенти). У дослідженні враховано, що формування педагогічної культури – це цілеспрямований процес послідовного вдосконалення компонентів за їхніми критеріями і показниками, що передбачає системні дії. Студенти КГ навчалися за традиційними методиками. В ЕГ під час вивчення студентами навчальних дисциплін «Соціальний бізнес», «Спеціальна педагогіка і спеціальна психологія», «Інновації у соціальній діяльності», «Загальна педагогіка», «Педагогічна майстерність», «Культура ділового спілкування» відбувалося комплексне впровадження організаційно-педагогічних умов, що передбачало: роботу над вдосконаленням суб'єктності, шляхом заповнення акмеограми та розробки акме-програми; спонукання до самопізнання на основі використання педагогічних ситуацій змагального, ігрового та пошуково-дослідницького типу, а також розв'язування практичних завдань і вправ, які моделювали бар'єри спілкування; розвиток складних і простих комунікативних умінь на основі інтерактивних ігор; вдосконалення особистісних якостей на основі тренінгу «Формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників», який охоплював дискусії, вправи, ігри, мозкові штурми, рольові та дидактичні ігри, роботу в малих групах, міні-лекції (табл. 1).

Як показали результати проведеного педагогічного експерименту, авторський підхід дозволив отримати вагомі позитивні результати щодо сформованості педагогічної культури майбутніх соціальних працівників. Для перевірки достовірності отриманих результатів експериментального дослідження застосовано двовибірковий тест Колмогорова-Смірнова (критерій Колмогорова-Смірнова).

Результати сформованості педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на початку і наприкінці експериментального (у%)

Групи	Етапи	Рівні педагогічної культури			СП
		Низький	Середній	Високий	
		3 бали	4 бали	5 балів	
КГ	ВК	27,27	60,61	12,12	3,85
	ПК	18,18	66,67	15,15	3,97
ЕГ	ВК	28,13	62,50	9,37	3,81
	ПК	6,25	50,00	43,75	4,38

Примітка: ВК – вступний контроль; ПК – підсумковий контроль; СП – середній показник

Для отримання висновку про достовірну відмінність між отриманими результатами в КГ та ЕГ, здійснено порівняння отриманого значення критерію $\lambda_{\text{емп}}$ з його критичним значенням $\lambda_{\text{кр}}$. У нашому випадку табличне значення $\lambda_{\text{кр}}=0,99$ (при $d_{\text{max}} = 0,2860$ та $p \leq 0,05$), а $\lambda_{\text{емп}} = 1,1528$. Тому можемо констатувати, що відмінності у стані сформованості педагогічної культури між студентами ЕК та КГ є суттєвими та статистично значущими.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення наукового завдання щодо визначення, теоретичного обґрунтування й експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників, шляхом впровадження акмеологічного підходу в освітній процес. Виконане дослідження дало можливість сформулювати такі висновки.

1. Педагогічна культура особистості є найвищим проявом професійної освіченості, професійної компетентності, що вирішує проблему культурної самосвідомості та цінностей майбутніх фахівців, яка інтегрує історико-культурний педагогічний досвід та регулює сферу особистісно-професійної взаємодії. З психолого-педагогічної позиції педагогічна культура має об'єктивну і суб'єктивну сторони; охоплює чотири підходи (філософський, аксіологічний, діяльніший, особистісний) та чотири основні аспекти (соціально-педагогічний, культурно-історичний, діяльнісний, індивідуально-особистісний). Педагогічну культуру особистості характеризує сукупність особистісних рис, гуманістична спрямованість діяльності, творче професійне мислення, здатність до ефективного спілкування, соціальна відповідальність за свою діяльність.

Педагогічна культура майбутніх соціальних працівників розуміється як інтегративна характеристика ефективного впливу на своє соціальне оточення (клієнтів, колег, партнерів), що охоплює гуманістичну спрямованість психолого-педагогічної підготовки, сформовані вміння трансформувати набуті знання під час реалізації соціальної політики та передбачає розвиток здібностей, ціннісних орієнтацій, педагогічних установок, стереотипів особистості фахівця й визначає його культурність. Виокремлено риси, основні

типи педагогічної культури майбутніх соціальних працівників, проаналізовано обставини, які впливають на її формування та визначено основну мету й закономірності її формування.

2. У структурі педагогічної культури майбутніх соціальних працівників виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-аксіологічний, конативно-діяльнісний, рефлексивно-особистісний компоненти. Мотиваційно-ціннісний компонент розкриває мотивацію, включає цінності орієнтації та має гуманістичну спрямованість. Когнітивно-аксіологічний компонент базується на системі пізнання, що охоплює методологічні, теоретичні й методико-технологічні знання. Конативно-діяльнісний компонент ґрунтується на сформованості широкого спектру практичних умінь і навичок. Рефлексивно-особистісний компонент базується на розвинутих особистісних якостях, передбачає здатність об'єктивно оцінювати власну діяльність, професіоналізм в оцінюванні ефективності соціальних заходів та ризику.

До спектру критеріїв віднесено: спрямованість на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери; мотивацію до успіху; систему знань про сутність педагогічної культури; психолого-педагогічну компетентність; комунікативну компетентність; педагогічну етику; здатність до саморозвитку і рефлексії; сформованість особистісних якостей. Виокремлено показники, які розуміємо як конкретні складові, які передбачають ступінь вияву конкретних компонентів й дозволяють якісно провести характеристику педагогічної культури, а також три рівні (високий, середній, низький) сформованості педагогічної культури.

3. Акмеологічний підхід використовуємо у якості визначального детермінанту, що стимулює розвиток педагогічної культури майбутніх соціальних працівників. На основі акмеологічного підходу професійну підготовку майбутніх соціальних працівників розглядаємо як процес досягнення кожним студентом максимально можливого («акме») рівня теоретичної та практичної досконалості в навчальній, науковій та виховній діяльності. Потенціал акмеологічного підходу під час формування педагогічної культури якісно відтворює рівень реалізації сутнісних сил особистості, систему цінностей, яку він сповідує, відображає його спрямованість на самовдосконалення, опанування суб'єктивним ціннісним досвідом співробітництва, рефлексії, ефективної міжособистісної взаємодії на основі толерантних відносин, що вимагає глибоких психолого-педагогічних знань і вмінь їх використовувати на практиці в різних інноваційних формах і в нових умовах під час надання соціальних послуг клієнтам. Головним завданням акмеологічного підходу стала розробка стратегії й тактики вдосконалення педагогічної культури майбутнього фахівця соціальної сфери на основі розробки моделей і проєктів становлення особистості з максимальним рівнем досягнень, вдосконалення її як індивіда, особистості та суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Акмеологічний підхід враховує такі методологічні орієнтири, як ідею суб'єктності освітнього процесу; ідею унікальності внутрішнього світу студентів та необхідність стимулювання їхнього саморозвитку; ідею гуманізації самоактуалізації через формування здатності реалізувати усі внутрішні потенціали. Під час впровадження акмеологічного

підходу для формування педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників вагому роль відведено інтерактивній, тренінговій, технології розвивального навчання і технології особистісно орієнтованого, які є акме-технологіями.

4. Для вдосконалення якості професійної підготовки студентів та формування у них педагогічної культури в освітній процес впроваджено організаційно-педагогічні умови, які розуміємо як сукупність конкретних практико-орієнтованих заходів, що реалізуються в освітньому процесі та сприяють досягненню майбутніми соціальними працівниками належного рівня сформованості усіх компонентів педагогічної культури й забезпечують удосконалення їхньої професійної підготовки. Обрано конкретний спектр із чотирьох необхідних і достатніх організаційно-педагогічних умов: вдосконалення суб'єктності як засобу саморозвитку майбутнього соціального працівника; спонукання до самопізнання та самовдосконалення, шляхом використання творчих завдань, вправ та педагогічних ситуацій; активне використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі; розвиток особистісних якостей та педагогічної рефлексії, шляхом впровадження тренінгових технологій. Обґрунтовано передумови їх виокремлення, проаналізовано теоретичні та методичні аспекти, представлено практичні механізми їх впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників для формування педагогічної культури під час вивчення студентами навчальних дисциплін «Соціальний бізнес», «Спеціальна педагогіка і спеціальна психологія», «Інновації у соціальній діяльності», «Загальна педагогіка», «Педагогічна майстерність», «Культура ділового спілкування».

Наукову дефініцію «модель» розглядаємо як самостійний об'єкт, що надає при дослідженні конкретної практичної спрямованості інформації та дозволяє ефективно здійснювати корекцію усієї професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у контексті формування у них педагогічної культури на засадах акмеологічного підходу. Розроблено структурну модель, яка виступає «дзеркальним відображенням» професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО на засадах акмеологічного підходу. У практичній площині структурна модель охоплює цільово-концептуальний (соціальне замовлення, мета, завдання); теоретико-методологічний (професіограма, підходи, принципи); змістово-технологічний (етапи і технології); процесуально-організаційний (організаційно-педагогічні умови, методи, форми, засоби; оцінювально-результативний (компоненти, критерії, рівні та результат) блоки.

5. Для перевірки ефективності авторського підходу до формування педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників організовано формувальний етап експерименту, під час якого цілеспрямовано і системно впроваджувалися організаційно-педагогічні умови, які передбачали: роботу над вдосконаленням суб'єктності, шляхом заповнення акмеограми та розробки акме-програми; спонукання до самопізнання на основі використання педагогічних ситуацій змагального, ігрового та пошуково-дослідницького типу, а також розв'язуванню практичних завдань і вправ, які моделювали бар'єри спілкування та стереотипи, що перешкоджають продуктивному спілкуванню;

розвиток складних і простих комунікативних умінь на основі інтерактивних ігор, які допомагали виділити важливі елементи і відображали їх у штучно створеному контексті у вигляді реальних дій; вдосконалення особистісних якостей, шляхом участі студентів у тренінгу «Формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників», який охоплював дискусії, вправи, активізуючі ігри, мозкові штурми, рольові та дидактичні ігри, роботу в малих групах, міні-лекції.

Ефективність упровадженої структурної моделі та організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників, що розроблені на засадах акмеологічного підходу, визначено за наслідками формувального етапу експериментального дослідження. Отримано істотний приріст кількості студентів ЕГ, сформованість компонентів педагогічної культури в яких перебуває на високому рівні (мотиваційно-ціннісний +28,13 %, когнітивно-аксіологічний +31,25 %, конативно-діяльнісний +34,37 %, рефлексивно-особистісний +31,25 %). У КГ значно менша позитивна динаміка (+0 %; +9,09 %; +9,09 %; +0 %). У ЕГ зменшилася кількість студентів із низьким рівнем сформованості педагогічної культури (–18,76 %; –15,62 %; –25,00 %; –25,00 %), а у КГ вагомих змін не зафіксовано (–6,06 %; –12,12 %; –18,18 %; –6,06 %). Для перевірки достовірності отриманих результатів застосовано двовибірковий тест Колмогорова-Смірнова (критерій Колмогорова-Смірнова).

Виконане дослідження має завершений характер, однак не вичерпує усіх аспектів даної проблематики. Подальші напрацювання будуть спрямовані на вивчення потенціалу акмеологічного підходу в контексті неперервної професійної підготовки в системі «бакалаврат-магістратура». Потребують подальшого вивчення питання, пов'язані із аналізом потенційних можливостей синергетичного та гейміфікованого підходів під час формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Статті у наукових періодичних виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз даних

1. ¹Келемен А. В. Зміст педагогічної культури майбутніх соціальних працівників та характеристика компонентів / А. В. Келемен // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Вип. 13. – С. 67–71.
2. ²Келемен А. В. Розробка та впровадження структурної моделі формування педагогічної культури за засадах акмеологічного підходу у професійну підготовку майбутніх соціальних працівників / А. В. Келемен // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Вип. 14. – С. 68–72.

¹ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

² Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

3. Келемен А. В. Вдосконалення суб'єктності як засобу формування педагогічної культури майбутнього соціального працівника: результати дослідження / А. В. Келемен // *Social Work and Education*. – 2020. – Vol. 7, No. 1. – P. 120–127.

Публікації у наукових фахових виданнях України

4. Келемен А. В. Психолого-педагогічні підходи до характеристики педагогічної культури як наукової категорії / А. В. Келемен // *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. – 2017. – Вип. 5. – С. 102–111.

5. Келемен А. В., Шинкар І. П. Пріоритетні напрями патріотичного виховання ЗВО / А. В. Келемен, І. П. Шинкар // *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. – 2019. – Вип. 1(9). – С. 70–73. (*авторський внесок: розглянуто потенціал освітнього середовища ЗВО у формуванні педагогічної культури*).

6. Келемен А. В. Організаційно-педагогічні умови формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників: результати впровадження / А. В. Келемен // *Інноваційна педагогіка*. – 2020. – Вип. 22. – С. 150–153.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Келемен А. В. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників: перспективні шляхи вдосконалення / А. В. Келемен // *Соціальна робота і соціальна педагогіка: виклики сьогодення: зб. наук. праць за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 18–19 квітня 2019 р.)*. – Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2019. – С. 90–91.

8. Келемен А. В. Використання акмеологічного підходу при підготовці соціальних працівників в Карпатському інституті підприємництва / А. В. Келемен // *Освіта і наука України в умовах глобалізації та світових викликів: зб. наук. праць за матеріалами XIX Всеукр. викладацької наук.-практ. конф. (Хуст, 14–15 травня 2019 р.)*. – Ужгород, вид-во РАДЖА, 2019. – С. 184–189.

9. Келемен А. В. Потреба формування педагогічної культури у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників / А. В. Келемен // *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 24–25 травня 2019 р.)*. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. – С. 100–103.

10. Келемен А. В. Потенціал акмеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери / А. В. Келемен // *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 травня 2019 р.)*. – Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2019. – С. 185–187.

11. Келемен А. В. (2019h). Акмеологічний підхід у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників: очікувані перспективи від впровадження / А. В. Келемен // *Соціально-економічний потенціал України та країн Європи: правове регулювання, проблеми і тенденції розвитку: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 травня 2019 р.)*. – Київ: Видавництво Університету «Україна». – С. 166–168.

12. Келемен А. В. Використання інтерактивних методів навчання з метою формування педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників / А. В. Келемен // *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та*

регіональних викликів: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 27 вересня 2019 р.). Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – С. 39–40.

13. Келемен А. В. Інтерактивні ігри і тренінги як перспективні форми розвитку педагогічної культури майбутніх соціальних працівників / А. В. Келемен // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Мукачево, 24–25 жовтня 2019 р.). Мукачево: Видавництво МДУ, 2019. – С. 231–215.

14. Келемен А. В. Формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників: теоретичні та практичні аспекти / А. В. Келемен // Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: зб. наук. статей: Бердянський державний педагогічний університет; укладач Петровська К. В. Бердянськ: Видавництво БДПУ, 2019. – С. 99–104.

15. Келемен А. В. Інклюзивне освітнє середовищі як один із чинників формування високого рівня педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників / А. В. Келемен // Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: зб. матеріалів ХІХ Міжнар. наук-практ конф. (Київ, 20–21 листопада, 2019 р.). Київ: Видавництво Університету «Україна», 2019. – С. 67–69.

16. Келемен А. В. Методичні аспекти використання акмеологічного підходу для формування належного рівня педагогічної культури у майбутніх фахівців соціальної сфери / А. В. Келемен // Трансформаційні процеси в підготовці сучасного медичного та фармацевтичного працівника: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. internet-конференції з міжнар. Участю. (Рівне, 26-27 березня 2020 р.). Рівне: КЗВО «Рівненська медична академія», 2020. – С. 181–184.

17. Келемен А. В. Потенціал акмеологічного підходу для формування належного рівня педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників / А. В. Келемен // Стан та перспективи розвитку освіти і науки України у ХХІ столітті: зб. наукових праць ХХ ювілейної Всеукр. наук.-практ. конф. (Хуст, 29-30 квітня 2020 р.). Ужгород: Видавництво «РАЖДА», 2020. – С. 116–118.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18. Келемен А. В. Теоретичні та практичні основи впровадження акмеологічного підходу для підвищення результативності формування педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників: навч. метод. посіб. Тернопіль: Вектор, 2018. – 71 с.

19. Основи наукових досліджень. Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи студентів / автори-розробники Келемен А. В., Повідайчик О. С. – Ужгород: Видавництво: ПП Мельник М.В., 2016. – 30 с. (*авторський внесок: методичні рекомендації до організації самостійної роботи студентів, які впливають на формування педагогічної культури*).

АНОТАЦІЇ

Келемен А.В. Формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу в закладах вищої освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. – Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України. – Львів, 2020.

У дисертації проаналізовано теоретичні та практичні основи формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу. Під час наукового пошуку досліджено понятійно-термінологічну сутність педагогічної культури, встановлено її особливості для майбутніх соціальних працівників, визначено компоненти, критерії, показники та рівні її сформованості. Акмеологічний підхід розглядаємо детермінантом, що стимулює розвиток педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників.

Обґрунтовано сукупність організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу (вдосконалення суб'єктності як засобу саморозвитку майбутнього соціального працівника; спонукання до самопізнання та самовдосконалення шляхом використання творчих завдань, вправ та педагогічних ситуацій; активне використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі; розвиток особистісних якостей та педагогічної рефлексії, шляхом впровадження тренінгових технологій) та запропоновано механізми їх впровадження. Розроблено структурну модель, що складається з цільово-концептуального, теоретико-методологічного, змістово-технологічного, процесуально-організаційного та оцінювально-результативного блоків. Результати дослідження підтвердили ефективність авторського підходу до формування педагогічної культури.

Ключові слова: майбутні соціальні працівники, акмеологічний підхід, професійна підготовка, організаційно-педагогічні умови, акме-програма, суб'єктність, тренінг, педагогічні ситуації, завдання, вправи, структурна модель.

Келемен А.В. Формирование педагогической культуры будущих социальных работников на основе акмеологического подхода в учреждениях высшего образования. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – Теория и методика профессионального образования. – Национальный университет «Львовская политехника», Министерство образования и науки Украины. – Львов, 2020.

В диссертации проанализированы теоретические и практические основы формирования педагогической культуры будущих социальных работников на основе акмеологического подхода. Во время научного поиска исследовано понятійно-термінологічну сутність педагогічної культури, встановлено її особливості для майбутніх соціальних працівників, визначено компоненти, критерії, показники та рівні її сформованості. Акмеологічний підхід розглядаємо детермінантом, що стимулює розвиток педагогічної культури у майбутніх соціальних працівників.

Акмеологический подход рассматриваем детерминантом, который стимулирует развитие педагогической культуры будущих социальных работников.

Обоснованно совокупность организационно-педагогических условий формирования педагогической культуры будущих социальных работников на основе акмеологического подхода (совершенствование субъектности как средства саморазвития будущего социального работника; побуждение к самопознанию и самосовершенствованию, путем использования творческих заданий, упражнений и педагогических ситуаций; активное использование интерактивных методов обучения в образовательном процессе, развитие личностных качеств и педагогической рефлексии, путем внедрения тренинговых технологи) и разработаны механизмы их внедрения. Представлено структурную модель, которая состоит из целево-концептуального, теоретико-методологического, содержательно-технологического, процессуально-организационного и оценочно-результативного блоков. Результаты исследования подтвердили эффективность авторского подхода к формированию педагогической культуры.

Ключевые слова: будущие социальные работники, акмеологический подход, профессиональная подготовка, организационно-педагогические условия, акме-программа, субъектность, тренинг, педагогические ситуации, задания, упражнения, структурная модель.

Kelemen AV Formation of pedagogical culture of future social workers on the basis of acmeological approach in higher education institutions. – On the rights of a manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Education. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2020.

The theoretical and practical bases of formation of pedagogical culture of future social workers on the basis of acmeological approach are analyzed in the dissertation. During the scientific search the conceptual and terminological essence of pedagogical culture, its peculiarities for future social workers, was investigated. In the structure of pedagogical culture of future social workers the motivational-value, cognitive-axiological, connective-activity, reflexive-personal components are distinguished.

Criteria and indicators that allow qualitative characterization of pedagogical culture are defined. Three levels of high (professional-creative), medium (professional-adaptive) and low (critical) formation of pedagogical culture of future social workers are distinguished. We consider the acmeological approach to be an important determinant that stimulates the development of pedagogical culture in future social workers. Based on the acmeological approach, the professional training of future social workers is considered as the process of achieving each student the highest possible («acme») level of theoretical and practical excellence in educational, scientific and educational activities. The totality is substantiated of organizational and pedagogical conditions of forming pedagogical culture of future social workers on the basis of acmeological approach (improvement of subjectivity as a means of self-development of the future social worker; motivation to self-knowledge and self-

improvement through the use of creative tasks; process, development of personal qualities and pedagogical reflection, through the introduction of training technologies).

During the study of the students disciplines «Social business», «Special pedagogy and special psychology», «Innovation in social activity», «General pedagogy», «Pedagogical skill», «Culture of business communication» purposefully and systematically implemented organizational and pedagogical conditions, which provided: working on improving the subjectivity, by filling in an acmeogram and developing an acme program; encouraging self-knowledge through the use of pedagogical situations of competitive, game and research type, as well as the unleashing of practical tasks and exercises that modeled barriers to communication and stereotypes that impede productive communication; the development of complex and simple communication skills based on interactive games that helped to identify important elements and displayed them in an artificially created context in the form of a real scheme of action; improvement of personal qualities through participation of students in the training «Formation of pedagogical culture of future social workers», which included discussions, exercises, activating games, brainstorming, role and didactic games, small group work, mini-lectures.

It is established that pedagogical modeling is able to combine theoretical and applied (practical) research on the formation of pedagogical culture of future social workers. Model development ensured integrity and systematic activity. In the practical plane, the structural model covers the following blocks: 1) target-conceptual (social order, purpose, task); 2) theoretical and methodological (professiogram, approaches, principles); 3) content technology (stages and technologies); 4) procedural and organizational (organizational and pedagogical conditions, methods, forms, means; 5) evaluative and effective (components, criteria, levels and result). The development and implementation of the structural model of future social workers in the educational process of vocational training aim at practical assistance in shaping the appropriate level of pedagogical culture while studying at the higher education institutions.

To test the effectiveness of the author's approach to the formation of pedagogical culture in future social workers, a formative stage of the experiment was organized. The results of the study confirmed the effectiveness of the author's approach to the formation of pedagogical culture of future social workers.

Keywords: future social workers, acmeological approach, vocational training, organizational and pedagogical conditions, acme program, subjectivity, training, pedagogical situations, tasks, exercises, structural model.